

คอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง”

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 11 ตุลาคม 2539

หอคอยงาช้างเดือนตุลาฯ

รังสรรค์ ฤษะพรพันธุ์

ตุลาคม 2539

ตุลาคม 2539 กำลังผ่านพ้นไป ผู้คนในหอคอยงาช้างจำนวนมากพากันลืมนึกถึงเหตุการณ์เมื่อ 20 ปีที่แล้ว และมีได้สนใจแม้แต่น้อยว่า ขบวนการสิทธิและเสรีภาพกำลังผลักดันให้มีการทบทวนและแสวงหาบทเรียนจากประวัติศาสตร์เดือนตุลาคม 2519

ผู้คนในหอคอยงาช้างก็ดูจะเดียวกับประชาชนคนไทยโดยทั่วไปที่ขาดสำนึกแห่งประวัติศาสตร์ ในช่วงเวลา 20 ปีที่ผ่านมา หอคอยงาช้างแปรเปลี่ยนไปมาก ผู้ที่เคยมีส่วนร่วมในขบวนการประชาธิปไตยอย่างเอาการเอางานเมื่อ 20 ปีที่แล้ว ส่วนใหญ่อ่อนล้าและมีส่วนร่วมน้อยลง จะมีก็แต่ส่วนน้อยที่มีบทบาทผลักดันขบวนการสิทธิและเสรีภาพอย่างคงเส้นคงวา ซึ่งเป็นวีรกรรมอันควรแก่การสรรเสริญยิ่ง

ความเฉยเมยต่อปัญหาของชาติบ้านเมืองและความเฉยเมยต่อปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคมกำลังครอบงำหอคอยงาช้าง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความอ่อนล้าเมื่อไม่ประสบความสำเร็จในการผลักดันให้แก้ปัญหา อันเป็นผลจากกลไกและระบบการเมืองไม่เอื้ออำนวย แต่ส่วนสำคัญเป็นผลจากกระบวนการที่ทำให้หอคอยงาช้างแปลกแยกจากสังคมโดยส่วนรวมมากขึ้น

ผมอยู่เฝ้าประจำยามหอคอยงาช้างมาเป็นเวลากว่า 25 ปี เพื่อนร่วมงานที่มีอายุการทำงานยาวนานพอๆกับผมส่วนใหญ่ยังคงต้องดิ้นรนในการหารายได้ เพื่อดำรงมาตรฐานการครองชีพของชนชั้นกลางระดับบน (Upper Middle Class) เมื่อกว่า 25 ปีที่แล้ว เคยต้องดิ้นรนอย่างไร บัดนี้ยังคงต้องดิ้นรนเหมือนเดิม ส่วนใหญ่ต้องดิ้นรนมากกว่าเดิม เพราะบัดนี้มีภาระในการเลี้ยงดูและให้การศึกษแก่ลูก การเอาอย่างสหายร่วมชั้นชนหรือ Peer Effect ก็มีผลต่อการดิ้นรนอย่างสำคัญ เมื่อกว่า 25 ปีที่แล้ว เงินเดือนในภาคเอกชนสูงกว่าภาครัฐบาลเพียง 2-3 เท่า บัดนี้สูงมากกว่า 6-8 เท่า การกระเสือกกระสนเพื่อดำรงมาตรฐานการครองชีพระดับเดียวกันค่อยๆ ทำให้หอคอยงาช้างแปลกแยกจากสังคมโดยส่วนรวมมากขึ้น

ผู้คนที่ตบเท้าเข้าสู่หอคอยงาช้างด้วยความคาดหวังว่า หอคอยนั้นอุดมด้วยงาช้างที่มีมูลค่าในตลาดอันสูงส่ง พวกเขาคิดหวังตามๆ กัน สำหรับสังคมไทย หอคอยงาช้างเป็น 'หอคอยที่ไร้เงา'

เมื่อกว่าทศวรรษที่แล้ว ผมเห็นเพื่อนร่วมงานจำนวนหนึ่ง (10-20%) ทำงานวิจัยอย่างเอาเป็นเอาตาย บางคนมีโครงการวิจัยในขณะหนึ่งๆ 5-6 โครงการ บางคนมีมากกว่านี้ หอคอยที่ผมอยู่เหี่ยวประจํายามแปรสภาพเป็นโรงงานผลิตงานวิจัย แต่แล้วเมื่อเศรษฐกิจฟองสบู่เพื่อฟู่ เพื่อนร่วมงานจำนวนไม่น้อยพากันตบเท้าเข้าไป 'ชุดทอง' ในตลาดหลักทรัพย์ และเจ็บตัวกลับมาเมื่อเศรษฐกิจฟองสบู่แตกสลาย ช่องทางใหม่ในการหารายได้ของผู้คนในหอคอยงาช้างก็คือ การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ การเป็นคอลัมนิสต์ในหนังสือพิมพ์ และการขายบริการสารสนเทศและบริการที่ปรึกษาด้านต่างๆ

ตุลาคมปีนี้เป็นสำหรับผู้คนในหอคอยงาช้างส่วนใหญ่ได้มีความหมายพิเศษ คนที่มีข้อสอบต้องตรวจก็ทำหน้าที่ของตนไป คนที่มีรายการวิทยุและโทรทัศน์ก็จัดรายการไปตามปกติ คนที่มีคอลัมน์ก็ผลิตบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ คนส่วนน้อยที่มีงานวิจัยยังคงเดินทางมาทำงานวิจัยต่อไป หนทางใหม่ในการแสวงหารายได้ซึ่งเพิ่งปรากฏอย่างเป็นทางการเป็นกิจจะลักษณะในช่วงเวลาไม่ถึงทศวรรษที่ผ่านมา ก็คือ การเดินสายฝึกอบรมในโครงการทั้งของภาคเอกชนและภาครัฐบาล และการขายประกาศนียบัตรและปริญญาบัตรโดยมีตราประทับของหอคอยงาช้าง

ตุลาคม 2519

หอคอยงาช้างต้องเผชิญกับผลกระทบอันเกิดจากกระบวนการแยกขั้วทางการเมือง (Political Polarization) ที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องระหว่างปี 2516-2519 ขบวนการนักศึกษาและประชาชนต้องการการแยกขั้วเพื่อให้ทราบแน่ชัดว่า ใครยืนอยู่ข้างประชาชน ชนชั้นปกครองต้องการการแยกขั้วเพื่อให้ทราบแน่ชัดว่า ใครบ้างที่เป็น 'พวกเรา' และใครบ้างที่เป็นศัตรู

กระบวนการแยกขั้วทางการเมือง ซึ่งโดยพื้นฐานเป็นความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ เริ่มใช้ความรุนแรงแทนการใช้เหตุผล หลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเดือนตุลาคม 2516 ไม่นาน และจบลงด้วยอาชญากรรมอันป่าเถื่อนในวันที่ 6 ตุลาคม 2519

ตลอดช่วงเวลาที่เกิดกระบวนการแยกขั้วทางการเมืองนี้ ผู้คนส่วนน้อยในหอคอยงาช้างตัดสินใจเลือกขั้ว บางคนเลือกยืนอยู่ข้างขบวนการนักศึกษาและประชาชน บางคนเลือกข้างขบวนการนอพลและลูกเสือชาวบ้าน คนส่วนใหญ่เป็นพวกผู้ชมข้างสังเวียน กลุ่มเสรีนิยมเป็นกลุ่มที่ 'ถูกกระทำ' มากกว่ากลุ่มอื่นใด แม้ว่ากลุ่มเสรีนิยมมีส่วนสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทาง

การเมืองเดือนตุลาคม 2516 แต่ก็ไม่เห็นด้วยกับความสุดโต่งไม่ว่าซ้ายหรือขวา กลุ่มเสรีนิยมไม่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรงของขบวนการฝ่ายขวา และไม่เห็นด้วยกับลักษณะซ้ายจัดของขบวนการฝ่ายซ้าย ยิ่งขบวนการนักศึกษาและประชาชนเคลื่อนไปทางซ้ายมากเพียงใด ก็ยิ่งสูญเสียการสนับสนุนจากกลุ่มเสรีนิยมมากเพียงนั้น

แต่ความป่าเถื่อนของเหตุการณ์เดือนตุลาฯ ซึ่งดิเรก วิลเลียมส์ (Derek Williams) แห่ง CBS กล่าวหาโหดร้ายยิ่งกว่าการปราบปรามประชาชน ณ จตุรัสเทียนอันเหมิน (*The Nation*, October 4, 1996) ยิ่งความสลัดใจแก่ผู้ที่มีมโนธรรมสำนึกอย่างยิ่ง สำหรับผู้คนในสำนักท่าพระจันทร์ที่ยังมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีและมีความเป็นธรรมในหัวใจ ย่อมตระหนักแก่ใจว่า การป้ายสีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในกระบวนการแยกขั้วทางการเมืองว่าเป็นแหล่งสะสมอาวุธและเป็นที่พักของ 'คนต่างด้าว' ที่มุ่งทำลายชาติ ศาสน์ กษัตริย์นั้นตรงต่อข้อเท็จจริงหรือไม่

หลังเหตุการณ์เดือนตุลาฯ หอคอยงาช้างเริ่มเจียบเหงา ส่วนหนึ่งเพราะความเศร้าสลดของผู้คน อีกส่วนหนึ่งเพราะรังสีอำมหิตของอำนาจรัฐเผด็จการ ผู้คนจำนวนหนึ่งตีจากหอคอยงาช้าง ส่วนหนึ่งเป็นการตีจากโดยถาวร อีกส่วนหนึ่งลาจากเพื่อ 'ลี้ภัย' ในต่างประเทศ เพราะหอคอยงาช้างไม่น่าอยู่อีกต่อไป เมื่อมีโอกาสสอนนักศึกษาว่า คนไทยมิได้มาจากภูเขาอัลไตหรือเมื่อมีโอกาสพูดถึงความดีของระบบสังคมนิยม และมีอาจป่าวร้องถึงความป่าเถื่อนโหดร้ายของเหตุการณ์เดือนตุลาฯ เสรีภาพทางวิชาการหมดสิ้นลงพร้อมๆกับการปราบปรามนักศึกษาและประชาชนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หลังเหตุการณ์เดือนตุลาฯ ผมยังคงอยู่เหย้าประจํายามหอคอยงาช้าง แม้จะต้องสูญเสียทรัพย์สินส่วนตัวในเหตุการณ์นั้น และเผชิญกับการคุกคามเล็กๆน้อยๆหลังเหตุการณ์นั้น แต่สิ่งที่ผมเผชิญมีโอกาสเทียบเคียงกับผู้คนบนสนามฟุตบอลในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในค่ำคืนวันที่ 5 ต่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ได้ ผมอยู่อย่างอ้างว้างและเดี๋ยวตาย เมื่อมิตรสหายพากัน 'ลี้ภัย' ไปต่างประเทศ โดยที่บางคนเลือกหนทางสู่ป่าเขา ตลอดช่วงเวลาเกือบสองปีหลังเหตุการณ์เดือนตุลาฯ ผมเกือบมิได้ผลิตงานวิชาการใดๆ ในเมื่อหนังสือบางเล่มของผมถูกตีตราว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ ตลอดช่วงเวลา 2 ปีนั้น ผมใช้เวลาส่วนใหญ่ในโรงภาพยนตร์และสถานเริงรมย์อื่นๆ

ตุลาคม 2516

เมื่อผมล่าถอยเซ็นเพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญในปี 2516 นั้น ผมพบว่ามิอุปสรรคอันมิได้คาดคิด ผู้คนในหอคอยงาช้างจำนวนมากเห็นด้วยกับหลักการในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ

แต่ปฏิเสธที่จะลงนามในจดหมายเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เพราะเหตุเกรงอิทธิพลมืดจากอำนาจรัฐเผด็จการ ผมเคารพในเหตุผลของคนเหล่านั้น ในเวลานั้นผมยังเป็นโสด การตัดสินใจกระทำการหรือไม่กระทำการใดๆ เป็นเรื่องง่าย ผมไม่แน่ใจว่า หากเวลานั้นผมมีพันธะครอบครัว ผมจะตัดสินใจเช่นที่ทำได้ไปแล้วหรือไม่

แต่เมื่อมีการจับกุมตัวผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ สถานการณ์ภายในหอคองงาซ้างเริ่มแปรเปลี่ยนไป กลุ่มเสรีนิยมที่เคยเก็บตัวเงียบในยุคเผด็จการเริ่มออกมาผลักดันให้รัฐบาลปล่อยตัวผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ความไม่พอใจรัฐบาลถนอม-ประภาสระเบิดออกมาอย่างชนิดที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ผู้ในหอคองงาซ้างพากันกระโดดออกมาสนับสนุนขบวนการสิทธิและเสรีภาพ ทั้งกำลังเงินและกำลังใจแก่นักศึกษาและประชาชนที่เคลื่อนไหวขบวนออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันที่ 13 ตุลาคม 2516 ภาพเช่นนี้ไม่เคยปรากฏอีกเลยหลังจากนั้น

ภายหลังการปฏิวัติเดือนตุลาคม 2516 หอคองงาซ้างยังคงเป็นฐานที่มั่นของขบวนการสิทธิและเสรีภาพ อาจารย์มหาวิทยาลัยจำนวนไม่น้อยเข้าไปมีบทบาทในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี 2517 จำนวนไม่น้อยมีบทบาทในการเผยแพร่ประชาธิปไตย และจำนวนไม่น้อยกระโดดขึ้นสังเวียนการเมือง แม้เมื่อมีการขับไล่ฐานทัพอเมริกาออกจากประเทศไทย หอคองงาซ้างก็ยังให้การสนับสนุนอย่างชัดเจน แต่หลังจากนั้น เมื่อการแยกขั้วทางการเมืองปรากฏอย่างเป็นกระบวนการ หอคองงาซ้างเริ่มระส่ำระสาย เพราะต้องเผชิญกับการแยกขั้วอำนาจทางการเมืองด้วย

ผู้คนในหอคองงาซ้างในปี 2516 จำนวนมากมีประสบการณ์ร่วมกับขบวนการต่อต้านสงครามเวียดนามทั้งในสหรัฐอเมริกาและในยุโรป มโนธรรมสำนึกในด้านสิทธิและเสรีภาพจึงมีอยู่เป็นอันมาก จึงมิใช่เรื่องน่าประหลาดใจที่คนเหล่านี้มีอารมณ์ร่วมกับขบวนการ 14 ตุลาฯ มิใช่ต้องกล่าวว่า ประพฤติกรรมของผู้นำรัฐบาลถนอม-ประภาสมีส่วนสร้างอารมณ์ร่วมดังกล่าวนี้ด้วย

เพียงช่วงเวลา 23 ปีให้หลัง อารมณ์ร่วมของขบวนการ 14 ตุลาฯ กำลังมลายหายไปจากหอคองงาซ้าง